

Jaarverslag 2022

Historische Vereniging Oud Wassenaer

Beste leden,

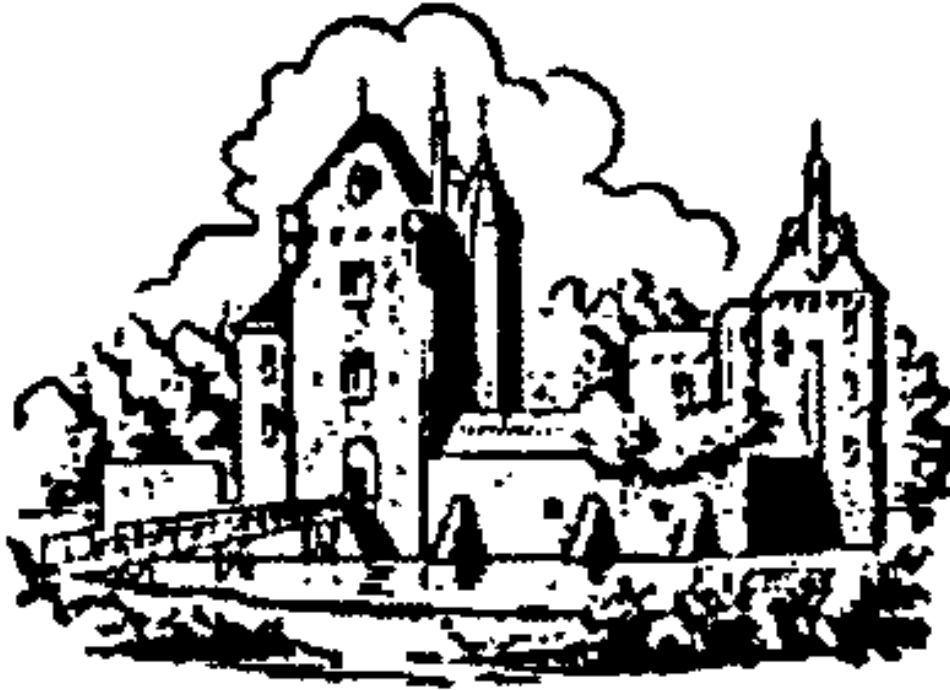
Het licht aan de horizon waarop we een tijd moesten wachten, dat kwam er in 2022! Lockdowns werden beëindigd, corona werd beheersbaar en mondkapjes verdwenen uit het straatbeeld. We kregen onze vrijheid terug om weer samen met elkaar iets te ondernemen. Maar, men bleef voorzichtig. Concert- en theaterzalen vulden zich aanvankelijk maar gedeeltelijk met publiek.

Hoe fijn was het dan ook te zien dat onze lezingen in het najaar goed bezocht werden. Op excursie naar landgoed Zonnewende in Moergestel was de bus gevuld met enthousiaste leden.

Naast de succesvolle jaarexcursie waren er nog meer hoogtepunten, zoals de publicatie en presentatie van het fraaie boek ‘Wassenaarders en het Rampjaar 1672’ en de plaatsing van de nieuwe bronzen plaquette op het V2-monument. Ook in 2022 zijn er struikelstenen gelegd; op 3 november vond een indrukwekkende ceremonie plaats ter nagedachtenis aan degenen voor wie dit jaar stenen zijn geplaatst.

In 2023 hopen wij u weer een gevarieerd aanbod aan activiteiten te brengen. Daarnaast houden we ons historisch erfgoed scherp in de gaten. Onderhoud en bescherming van beeldbepalende panden zijn belangrijk. Zo behoudt Wassenaar een eigen identiteit en is het niet alleen voor ons als bewoners, maar ook voor de vele toeristen aantrekkelijk om in ons mooie dorp te verblijven.

Marian van Rossem
voorzitter



De Historische Vereniging Oud Wassenaer

Ereleden

De heer Ir. A.J. Niphuis

De heer E.M.Ch.M. Janson

De heer R. van Lit

Samenstelling bestuur per 31 december 2022

voorzitter	M.J.H. (Marian) van Rossem-Zuurmond
vicevoorzitter	R. (Robert) van Lit
secretaris	C.N.J. (Kees) Neisingh
penningmeester	M.A.C.W. (Mariëtte) van Lit-Pieterse
lid	A.J. (Ton) Beijersbergen
lid	A. (Albert) Clobus
lid	P.L.M. (Peter) Kortekaas

Bibliotheekcommissie

Commissieleden : de heren A.H.P. van den Berg en A.J. Niphuis

Kascommissie

Leden: mevrouw L.T. Herrebout en
de heer J.G.E. Gieskes

Reserve-lid: de heer D.R. Gussekloo

Redactie Actueel Verleden

Eindredacteur: de heer A.J. Niphuis

Redactie: de heren C.D. Eisma, E.M.Ch.M. Janson en
R. van Lit

Excursiecommissie

Mevrouw M.A.C.W. van Lit-Pieterse

Mevrouw M.J.H. van Rossem-Zuurmond

Vitrinecommissie

Voorzitter: de heer P.L.M. Kortekaas

Commissieleden: de heer R. van Lit en externe leden

Werkgroep Grenswijzigingen

Voorzitter: de heer J.T. Schiferli

Werkgroep Wassenaar '40-'45

Voorzitter: de heer R. van Lit

Leden: de heer F.R. Hazenberg
de heer C.N.J. Neisingh

Ledenbestand per 31 december 2022

In 2022 verwelkomden wij 5 nieuwe leden. Door overlijden en opzeggingen verloren wij er echter 14.

Aan het eind van het verslagjaar bedroeg het ledental 284 (2021: 293) en was de samenstelling van het ledenbestand als volgt:

Erelid 3

Buitengewoon lid 3

Echtpaar/samenwonenden (68) 136 (€ 20 per jaar)

Individueel lid 142 (€ 15 per jaar)

Bestuursactiviteiten en vertegenwoordigingen

Bestuur

Het bestuur kwam in 2022 vijf keer in een vergadering bijeen. Als telkens terugkerend onderwerp stond de organisatie van evenementen op de agenda.

58e Algemene ledenvergadering, 30 maart 2022

De jaarlijkse ledenvergadering werd gehouden op 30 maart 2022. Daarbij waren 48 leden aanwezig. De notulen van de 57e Algemene ledenvergadering, gehouden op 5 oktober 2021, werden goedgekeurd,

Het sobere jaarverslag over 2021 werd vastgesteld. De financiële jaarstukken werden goedgekeurd, de penningmeester werd gedechargeerd. De vergadering fiatteerde de begroting 2022 en benoemde de kascommissie 2022, bestaande uit de leden: mevrouw L.T. Herrebout, de heer J.G.E. Gieskes, met als reservelid de heer D.R. Gussekloo.

Volgens het rooster aftredend waren in 2022 : mevrouw M.A.C.W. (Mariëtte) van Lit-Pieterse, de heer A.H.P. (Ton) van den Berg en de heer P.L.M. (Peter) Kortekaas. De heer Van den Berg stelde zich niet herkiesbaar. Mevrouw Van Lit en de heer Kortekaas hadden zich bereid verklaard het bestuurslidmaatschap voort te zetten; het bestuur stelde aan de ledenvergadering voor om hen te herbenoemen. Er waren geen tegenkandidaten gesteld zodat herbenoeming onder goedkeurend applaus plaatsvond.

Wijziging Statuten

Nadat geconstateerd was dat de Algemene ledenvergadering binnen de statutair voorgeschreven wijze en binnen de gestelde termijnen bijeen was geroepen, gaf de secretaris een toelichting op de voorgestelde wijzigingen. Het bestuur stelde voor dat de Historische Vereniging een iets actievere rol kan gaan spelen op het gebied van kennis van en belangstelling voor de geschiedenis van Wassenaar en omstreken. En tevens dat de vereniging de doelstellingen kan bepleiten bij overheid en particulieren. Ook krijgt het bestuur de mogelijkheid om derden te ondersteunen bij te ondernemen activiteiten in de geest van de vereniging. Los van de inhoudelijke wijzigingen in artikel 2 (doelstelling van de vereniging) zijn er door de notaris anno 2022 (wettelijk) noodzakelijke wijzigingen in het voorstel aangebracht. De vergadering stemde unaniem met de voorgestelde wijziging in. De voorzitter constateerde dat de besluiten waren genomen met ten minste de statutair vereiste twee derde meerderheid van de uitgebrachte stemmen en derhalve zijn aanvaard. Voor de nieuwe versie van de Statuten zie de website van de vereniging: <https://www.oudwassenaar.nl/vereniging/statuten>

Buitengewone ledenvergadering 15 december 2022

In het bestuur was in maart 2022 na het vertrek van de heer A.H.P. (Ton) van den Berg een vacature ontstaan. Op 15 december 2022 werd tijdens een korte buitengewone ledenvergadering hierin voorzien nadat geconstateerd was, dat de ledenvergadering binnen de statutair voorgeschreven wijze en binnen de gestelde termijnen bijeen was geroepen. Het bestuur stelde voor de heer A.J. (Ton) Beijersbergen te benoemen tot lid van het bestuur. De vergadering stemde bij acclamatie in met dit voorstel.

Zorgen om het gemeentearchief en het Brandweermuseum

Op 27 februari 2022 sprak het bestuur in een brief aan Burgemeester en Wethouders van Wassenaar zijn zorg uit over de mogelijke verhuizing van het gemeentearchief uit het Raadhuis de Paauw. Vooral de toegankelijkheid en bereikbaarheid voor bezoekers van het archief vormt een belangrijke conditie voor onderzoek naar de geschiedenis van Wassenaar en haar inwoners.

Opheffing Stichting Historisch Centrum Wassenaar

Op 22 april 2022 werd bekend gemaakt, dat de Stichting Historisch Centrum Wassenaar was opgeheven. Uit de brief van het bestuur van de Stichting enkele passages:

De Stichting bestond naast een bestuur uit twee werkgroepen: de werkgroep monumentenbehoud en de archeologische werkgroep.

De werkgroep monumentenbehoud

Deze leidde de laatste jaren een sluimerend bestaan. Verder had de Stichting zitting in de gemeentelijke Klankbordgroep. Deze Klankbordgroep adviseert de wethouder over monumentenzaken.

De archeologische werkgroep.

Deze werkgroep heeft decennialang opgravingen uitgevoerd in Wassenaar. Zo waren er langdurige opgravingen op het terrein van het voormalige Huis ter Weer, het landgoed Backershagen en op tal van andere locaties. De meest bijzondere vondst was die van het Bronstijdgraf in het Weteringpark in 1987: een graf met twaalf skeletten uit ca. 1700 voor Christus dat werd opgegraven in samenwerking met de Universiteit Leiden. Helaas is het vanwege veranderde wetgeving voor amateurs niet meer mogelijk om zelfstandig opgravingen uit te voeren. Daarnaast trad binnen de werkgroep ‘vergrijzing’ op wat het moeilijk maakte om nog aan opgravingen te kunnen deelnemen.

Opheffing

Vandaar dat nu besloten is om de Stichting op te heffen. De verzamelde archeologische voorwerpen zullen nog even te zien zijn in het souterrain van De Paauw en de rest is opgeborgen in het provinciaal archeologisch depot van Zuid-Holland. De skeletten van het Bronstijdgraf zijn permanent te zien in het museum van park Archeon in Alphen aan den Rijn. Cultuurhistorische voorwerpen die de Stichting heeft verzameld blijven voorlopig opgeslagen in het Ketelhuis in de Tuin van Ruys aan de Paauwlaan. Zij zullen te zijner tijd door de gemeente een andere bestemming krijgen. Het resterende saldo van de Stichting is overgemaakt aan de Historische Vereniging Oud Wassenaar.

Terugblik

Het bestuur van de Stichting kan met een goed gevoel terugkijken. Zo'n dertig jaar lang hebben de medewerkers opgravingen in Wassenaar verricht. De resultaten worden beschreven in het door de Stichting in 2015 uitgegeven boek 'Rijk aan bodenvondsten. De archeologie van Wassenaar.' Lange tijd heeft de Stichting jaarlijks historische rondleidingen georganiseerd. In samenwerking met andere clubs zijn tien jaar lang cursussen gegeven. Mede dankzij de Stichting zijn beeldbepalende monumenten als de Oude Pastorie aan de Schoolstraat en boerderij Ter Weer behouden gebleven en gerestaureerd. Het is nu aan anderen om de fakkel over te nemen.

Deze oproep neemt de Historische Vereniging Oud Wassenaar zich – gezien de statutenwijziging - ter harte. Het van de Stichting Historisch Centrum Wassenaar ontvangen geldbedrag is in dank aanvaard en is besteed om de meerkosten van het boek Rampjaar 1672 te financieren. Door het boek een mooiere uitstraling te geven dan oorspronkelijk bedoeld zijn de meerkosten ontstaan.

Het verhaal van Wassenaar

Dit is de titel van een interessant boek met als ondertitel: De historie van landschap, stedenbouw en architectuur; voor €20 te koop bij de boekhandel. Het is tot stand gekomen in opdracht van de gemeente Wassenaar met medewerking van een aantal Wassenaarders die nauw betrokken zijn bij het erfgoed in zijn verschillende verschijningsvormen. Bijzondere vermelding verdient Carla Scheffer, die als ambtenaar sinds jaar en dag met haar deskundigheid en toewijding, in nauwe samenwerking met Marina Laméris van uitvoerend bureau TasT Projecten, ons erfgoed in kaart heeft gebracht en beschreven. Het boek is de eerste bouwsteen voor het uitvoeringsprogramma van de Wassenaarse erfgoedvisie “Naar een erfgoed voor iedereen” uit 2018. Gepresenteerd op 23 juni 2022.

(Tekst Vrienden van Wassenaar, 5 augustus, zie *Wassenaarders.nl*; de bestuursleden Robert van Lit en Kees Neisingh leverden een bijdrage aan deze publicatie)

Door Oud Wassenaar (mede) georganiseerde evenementen

19 maart Rondleiding door Wassenaar voor bezoek uit Voorschoten

Op zaterdag 19 maart 2022 verzamelde een groep van zo'n 20 personen uit Voorschoten zich op het dorpsplein in Wassenaar. Jacques Schiferli en Robert van Lit splitsten de groep in tweeën, die elk in tegengestelde richting de route volgden; wij volgen een groep. Na de start bij het Baljuwhuis ging de groep naar de begraafplaats van de Dorpskerk. Het spreekt altijd tot de verbeelding dat de gevolgen van de Tachtigjarige Oorlog nog zichtbaar zijn in de koorruïne. Er werd even stilgestaan bij het graf van de laatste ambachtsvrouw Marie Cornélie van Wassenaar Obdam. Bij het Baljuwhuis begon het relaas over de adellijke familie Van Wassenaar Obdam, waarvan de oorsprong ligt rond 1200 bij Philips van Wassenaar. De familie Van Wassenaar vierde in 2000 het 800-jarig bestaan.

Via de noordkant van de Dorpskerk, langs het ontroerende gedicht van Ida Gerhardt, voerde de rondleiding via de Berkheistraat naar de Schoolstraat. Na de Schoolstraat waar door de vele gangetjes, nu vaak ingebouwd, de 17e /18e-eeuwse structuur nog zichtbaar is, werd het Baljuwhuis weer bereikt. In de tuin gaf de heer Conijn uitleg over het gebouw en de tuin, schitterend vormgegeven door Mien Ruys met borders, terrassen en heesterperken uitlopend in het 18e-eeuwse slingerbos met de authentieke padenstructuur.

De belangstelling uit Voorschoten bleek zo groot, dat op zaterdag 23 april een tweede ronde werd gemaakt.

16 juni Naamgeving Geesbert van Barneveldpark

Op 16 juni 2022 werd het G. van Barneveldpark onthuld. Het park is gelegen tussen de Johan de Wittstraat, de Hofcampweg en de Ernst Casimirstraat. Geesbert van Barneveld, geboren op 27 april 1908 te Wassenaar, was vanaf 1937 gemeenteontvanger en werkte in Raadhuis de Paauw. Hij hield kantoor in de kamer met kluis waar nu het gemeentearchief is ondergebracht. Hij was tegen de Duitse bezetting en raakte tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken bij activiteiten die gericht waren tegen de Duitse bezetter en Nederlandse collaborateurs. Door zijn positie als gemeenteontvanger kon hij namelijk allerlei verzetsactiviteiten ondersteunen: hij regelde de uitgifte van vervalste persoonsbewijzen, stamkaarten en dergelijke. Op 3 april 1944 begeleidde hij de 22-jarige Joodse Elly Rita van Esso naar een onderduikplaats. In de trein van Haarlem naar Amsterdam werden zij gearresteerd. Elly Rita van Esso werd daarna in Auschwitz om het leven gebracht op 22 mei 1944.



Van Barneveld werd ontslagen en naar kamp Vught gebracht. Vandaar moest hij naar Sachsenhausen bij Berlijn en vervolgens naar concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg. In Ladelund bezweek hij aan uitputting en ontberingen, hij was 36 jaar.

16 juni en 7 juli

Lezing Prins Frederik Parkenroute

Als onderdeel van het project Prins Frederik Parkenroute organiseerde het bestuur van onze vereniging in samenwerking met de gemeente Wassenaar op 16 juni en 7 juli 2022 twee druk bezochte thema-avonden waar het vertellen van het verhaal over het boeiende leven en de nalatenschap van Prins Frederik centraal stond.

Prins Frederik, broer van koning Willem II, speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van Wassenaar en Voorschoten. Een groot aantal landgoederen draagt nog zijn stempel. Dit is terug te zien in De Paauw, zijn thuisbasis, als ook in de prachtige parken waar inwoners nog steeds van kunnen genieten.



Carla Scheffer, senior adviseur cultureel erfgoed bij de gemeente Wassenaar, nam de deelnemers mee in een boeiend verhaal over deze bijzondere ‘broer van de koning’. Na eerder onderzoek naar de route(s), die prins Frederik liet

aanleggen over zijn landgoederen in de gemeenten Wassenaar en Voorschoten vertelde zij over het leven van prins Frederik en zijn connecties met verschillende architecten, die werkzaam waren op zijn bezittingen in Wassenaar, Voorschoten en het Duitse landgoed in Bad Muskau.

Na de lezingen ging Janneke Tanja, verhalenvertelster, in op de kunst van het verhalen vertellen. Deze lezingen kwamen tot stand met steun van de Provinciale erfgoedlijn Landgoederen.

17 juni Struikelsteen voor Jan Kessler

Aan de Stoeplaan 17 werd op 17 juni een struikelsteen geplaatst voor de Wassenaarse verzetsheld Jan Kessler (1919 – 1944). Deze herdenkingssteen was een initiatief van de huidige bewoners, de familie Nijman. Na een korte, maar indrukwekkende ceremonie werd de steen geplaatst door Margo Kessler (een zus van Jan) en burgemeester Leendert de Lange. De Werkgroep Stolpersteine Wassenaar was betrokken bij de aanvraag van deze bijzondere struikelsteen.



*Mevrouw Margo Kessler en burgemeester Leendert de Lange plaatsen de struikelsteen.
(Foto: De Wassenaarse Krant)*

7 juli Bezoek aan het Brandweermuseum

Onder leiding van museumvrijwilliger Jan Konst bezocht een groep leden van Oud Wassenaar het Brandweermuseum. Dit kleine maar fijne museum is gevestigd in het souterrain van Raadhuis de Paauw. Konst vertelde uitvoerig over de rijke, eeuwenoude geschiedenis van de Wassenaarse brandweer. Hij

deed dit aan de hand van bewaard gebleven blusmiddelen uit vroeger tijden. Het Brandweermuseum bezit onder andere een unieke collectie brandspuiten, waaronder een authentieke Van der Heydenspuit (uitgevonden door Jan van der Heyden aan het eind van de 17de eeuw). Bijzonder zijn ook enkele 19de-eeuwse brandspuiten, waarbij het bluswater met de hand opgepompt moet worden. Sommige deelnemers aan de rondleiding vroegen zich af wat er met de collectie gaat gebeuren als Raadhuis de Paauw over enige tijd van binnen wordt gerestaureerd. Het hele pand zal dan worden leeggehaald. Het zou fijn zijn als het Brandweermuseum dan een ander onderkomen zou krijgen op een mooie locatie in onze gemeente, eventueel in combinatie met een historisch museum.

8 september Plaatsing vernieuwde V-2 plaquette

De International Association for the Advancement of Space Safety heeft de burgemeester een nieuwe bronzen plaquette aangeboden ter vervanging van de V-2 plaquette op de kruising Lijsterlaan, Konijnenlaan, Koekoekslaan. Op 8 september 2022 werd deze op een vernieuwde sokkel geplaatst. Daarmee is de historische plek, vanwaar op 8 september 1944 de eerste V-2 raketten op Londen werden afgevuurd, duidelijk gemarkeerd.



(Foto: Fotostudio van der Plas)

27 september **Bezoek aan het landgoed Zonnewende**

De jaarlijkse grote excursie voerde deze keer naar het jubilerende (honderd jaar bestaande) landgoed Zonnewende in Moergestel. Kern van dit landgoed is een prachtig landhuis dat in 1922 werd ontworpen door de vermaarde architect Karel de Bazel voor de familie Van den Berg, eigenaren van een grote textielfabriek. Het huis fungeert tegenwoordig als een cultureel centrum. De touringcar vertrok traditiegetrouw vanaf het Rozenplein en bood de deelnemers deze keer een uitzicht op herfstige omstandigheden met gestaag vallende regen. In villa Zonnewende was het gelukkig behaaglijk en werd bij aankomst koffie met gebak geserveerd. Daarna genoot het gezelschap van een boeiende lezing door architectuurhistoricus Marcel Teunissen, die verhaalde over de architect De Bazel, over zijn creatie Zonnewende en over de familie Van den Berg en hun activiteiten in de textielindustrie. Vervolgens werd het interieur van de villa nader bekeken. Men bewonderde de prachtige details zoals gebrandschilderd glas, uit kostbare houtsoorten samengestelde betimmeringen, marmeren vloeren en wandplaten etc.



Van een afstand wordt de prachtige architectuur bewonderd. (Foto: Mariëtte van Lit)

Na een goedverzorgde lunch begon zowaar de zon te schijnen en bezocht het gezelschap onder leiding van Marcel Teunissen het omringende park. Daar werd een bijzonder bouwwerk bekeken, te weten de uit recente tijden stammende

Mariakapel. Later in de middag vertrok de bus weer uit Moergestel om op tijd terug te zijn op het Rozenplein. De deelnemers konden terugkijken op een welbestede dag.

3 november Struikelstenen bij vier adressen

Ruim vier maanden nadat de struikelsteen voor Jan Kessler was gelegd, werden er op 3 november op nog vier adressen stenen geplaatst. Het betrof hier struikelstenen voor Judith Rosen Jacobson – Ferares (1886 – 1942) aan de Nassaulaan 5, Jacques Gourevitch (1903 – 1942) aan de Oranjelaan 16, Henk Hartog (1915 – 1943) aan de Duinvoetlaan 9 en Paul Jüdel (1888 – 1940) aan de Stoeplaan 22.

De ceremonie voorafgaande aan de steenleggingen vond plaats in de Kievietkerk, waarbij o.a. burgemeester De Lange sprak. Nabestaanden en leden van de Werkgroep Stolpersteine Wassenaar vertelden de aangrijpende verhalen van de omgebrachte Holocaust slachtoffers.

Leerlingen van de Kievietschool brachten een zelfgemaakt lied met de titel “Ik laat een lichtje branden voor jou” ten gehore.



De jongste en oudste generatie plaatsen de struikelsteen voor Judith Rosen Jacobson-Ferares. (Foto: Pascale van Rhijn)

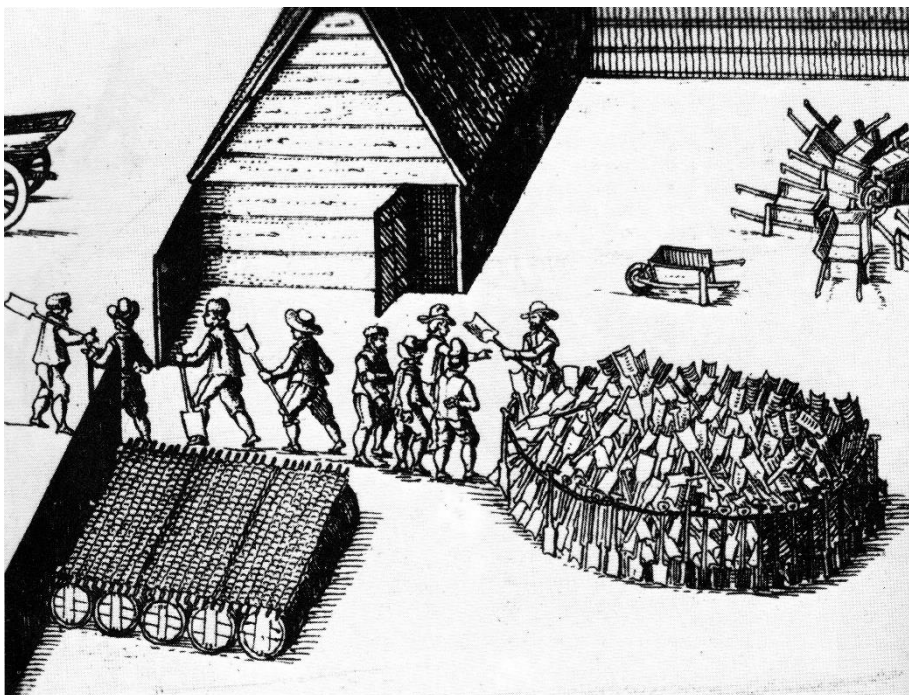
Ook hier bleek weer dat nabestaanden en familieleden ontzettend dankbaar zijn voor alle aandacht en zorg rondom het plaatsen van de struikelstenen. Bijzonder is het feit dat ceremonies als deze familieleden van nabestaanden (weer) bij elkaar brengt. Sommigen kenden elkaar wel van naam, maar hadden elkaar nog nooit ontmoet!

In de werkgroep, die alweer werkt aan de volgende steenleggingen, zitten namens de Historische Vereniging Kees Neisingh en Ton Beijersbergen.

De vier verhalen en dat van Jan Kessler werden door Ton Beijersbergen samengebracht in een brochure die o.a. verspreid werd onder de leden van de Historische Vereniging.

15 december Wassenaarders en het Rampjaar 1672

De historische vereniging heeft aangehaakt bij de landelijke herdenking van het Rampjaar 1672, het jaar waarin de Republiek werd aangevallen door Frankrijk, Engeland en enkele Duitse staatjes. Ons bestuurslid Albert Clobus dook in de archieven om uit te zoeken in hoeverre ook Wassenaar indertijd de gevolgen van het Rampjaar ondervond. Hij ontdekte zoveel interessante gegevens dat hij aan de hand daarvan een rijk geïllustreerd boekwerk kon samenstellen. Uit archiefstukken bleek dat tal van Wassenaarders elders werden ingezet bij de verdediging van ons land, bijvoorbeeld bij het in stand houden van de Hollandse Waterlinie. Bovendien werden manschappen ingezet bij de kustbewaking, omdat men vreesde voor een landing over zee door de Engelsen. Het dorp Wassenaar werd gelukkig nooit het doelwit van oorlogshandelingen. Wel moesten de inwoners geregeld hun geldbuidel trekken om bij te dragen in kosten die voor de landsverdediging werden gemaakt.



Het uitdelen van schoppen aan huislieden

Op 15 december kon Albert Clobus in het NPB-gebouw tijdens een lezing laten zien wat hij allemaal had ontdekt en kon hij het eerste exemplaar van zijn boek aanbieden aan burgemeester Leendert de Lange. De kerkzaal was goed gevuld en dat was een wonder, gezien de in de namiddag opgekomen ijzel die toch een aantal leden thuishield. Gelukkig kwamen alle aanwezigen ondanks de spekgladde wegen en voetpaden ongeschonden weer thuis.



*Burgemeester Leendert de Lange met het nieuwste boek van Albert Clobus.
(Foto: Mariëtte van Lit)*



*15 december 2022:
Aandachtig publiek bij
de lezing van Albert
Clobus over
Wassenaar en het
Rampjaar 1672.
(Foto: Mariëtte van
Lit)*

Open Monumentendag

In het verslagjaar was er geen Open Monumentendag in Wassenaar. De stichting die deze dag een paar jaar in Wassenaar georganiseerd heeft, was door omstandigheden niet in staat om de dag invulling te geven en was zelfs van plan om zichzelf op te heffen. Het bestuur van Oud Wassenaar is met de gemeente in overleg gegaan om te bezien of de vereniging de organisatie van de dag weer op zich kan nemen, zoals dat al eerder gebeurde. Inmiddels besloot ook de Rotaryclub Wassenaar om zich te gaan inzetten voor de Wassenaarse Open Monumentendag. Aan het eind van het jaar zag het er naar uit dat er een comité gevormd gaat worden onder de vlag van de historische vereniging, waarin de Rotaryclub zal participeren, zodat in 2023 wel Open Monumentendag in Wassenaar gehouden kan worden.

Publieksuitingen

De rubriek Actueel Verleden (door Albert Niphuis)

Ook dit jaar werden weer 26 afleveringen gepubliceerd. Het betreft de nummers 523-548. De samenwerking met de redactie van De Wassenaarse Krant was ook dit jaar weer goed. De eerste zes afleveringen verschenen in een wat groter lettertype dan elders in de krant, maar in overeenstemming met ons verzoek is het lettertype daarna wat verkleind.

Na aanlevering van een nieuw artikel ontstaat er binnen onze redactie nogal eens een aardige uitwisseling van opinies, maar dat loopt in de regel prima af. Net als vorig jaar waren veruit de meeste bijdragen van ons redactielid Carl Doeke Eisma, veelal over kunstenaars die ooit in Wassenaar woonden. Maar er waren ook weer een zevental bijdragen over ontwikkelingen van en op het Wassenaars grondgebied. Deze waren van de hand van Robert van Lit en de ‘gastschrijvers’ Albert Clobus en Thea Messemaker. Héél veel reacties van lezers kregen we niet, maar als die er waren, waren ze positief. Aan het eind van het jaar was er nog een aardige voorraad zodat we nog even verder kunnen.

Bibliotheekcommissie (door Albert Niphuis)

Ook dit jaar is er een bijzonderheid te melden; we hebben een 85 jaar oud boekje van Dr. Honders aan onze verzameling kunnen toevoegen. Van tijd tot tijd is de volgorde in de boekenkast van Oud Wassenaar in de leeszaal van de Openbare Bibliotheek weer op orde gebracht. Ook is de catalogus weer aangevuld; dit jaar met:

Clobus, Albert, Wassenaarders en het Rampjaar 1672, 2022.

Gemeente Wassenaar, Het Verhaal van Wassenaar, 2022.

Honders, Dr. H.J., Uit de historie van de dorpskerk te Wassenaar, 1937.

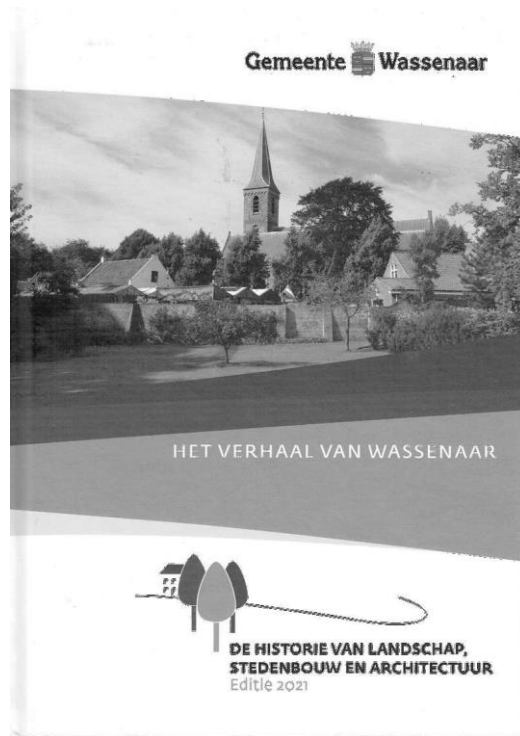
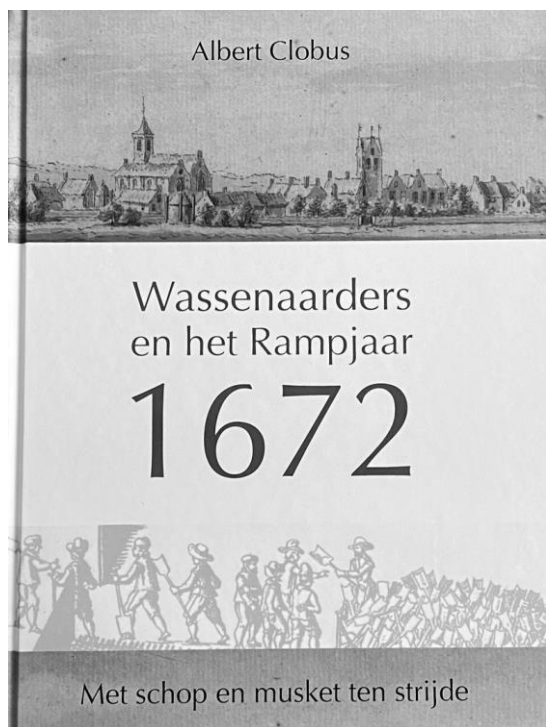
Sint Jozef 1930-2022, (fotoboek), 2022.

Wassenaer, Louise van, Tragiek en Heldendom, 2022.

Rijnlands Lyceum, Lustrumboek 1936-1946.

75 jaar O&O [Oostdorp en Omgeving] in vogelvlucht.

En uiteraard komen hier ook nog de gangbare jaarboeken van zusterverenigingen en documenten van Oud Wassenaer bij. Het boek van Louise van Wassenaer bevat een zeer uitvoerige beschrijving van het leven van Jan II van Wassenaer, burggraaf van Leiden.



We hebben geconstateerd dat de leeszaal, waar onze boekenkast staat, steeds meer gebruikt wordt. Hierdoor kan men echter niet altijd bij onze boeken. Maar als de zaal leeg is kan men het projectiescherm dat nogal eens voor onze boekenkast staat, opzij zetten. En ter info: als boekenliefhebbers kunnen we u medelen dat de boeken van Wassenaarse schrijvers, die in een kast naast de onze stonden, nu gewoon tussen de te lenen boeken in de openbare bibliotheek staan.

Fonds Geschiedkundige Initiatieven

Aan het fonds is € 1.000 onttrokken ten behoeve van het boek *Wassenaar en het Rampjaar 1672*,

Wassenaars (Historisch) Museum (door Peter Kortekaas)

De gemeenteraad van Wassenaar was in vergadering bijeen op 8 november 2022. Hieronder een aantal passages.

- *wijzigt het besluit behorend bij het raadsvoorstel over de Programmabegroting 2023-2026 (registratienummer Z/22/064893/318904) als volgt:*
- *De programmabegroting voor 2023 vast te stellen en kennis te nemen van de meerjarenramingen 2024-2026, met dien verstande dat op pagina 31 onder 'Doelstellingen' aan het besluit wordt toegevoegd:*
- *7. Het doen van onderzoek en de resultaten medio 2023 aan de raad voor te leggen over de wijze waarop de gemeentelijke kunstcollectie en andere verzamelingen, zoals die van het brandweermuseum en de archeologische vondsten, het beste tentoongesteld kunnen worden en welke locatie daarvoor het meest geschikt is voor een Wassenaars museum.*

Bij het onderzoek is een kleine werkgroep namens de vereniging betrokken: de heren Robert van Lit, Ton Beijersbergen en Peter Kortekaas. In deze werkgroep zitten ook vertegenwoordigers van het brandweermuseum. Robert van Lit heeft voor deze werkgroep een notitie opgesteld waarin beknopt wordt weergegeven uit welke componenten een Wassenaars museum zou kunnen bestaan. Een extern bureau heeft deze notitie gebruikt om het college te adviseren omtrent het toekomstige museum.

De geamendeerde begroting 2023 (zie cursief gedeelte) is op 9 november aangenomen en vastgesteld door de gemeente. Dat is goed voor het initiatief om tot een Wassenaars museum te komen zou je denken. Maar helaas, gezien de politieke situatie in Wassenaar is het absoluut nog geen gelopen race, zelfs nog geen start. Zou dit er ooit komen??? Vanaf begin 1900 wordt er al over nagedacht (zie “Ons Dorpsmuseum” door Carl Doeke Eisma in Actueel Verleden van vrijdag 30 juli 2021 nr. 511). Volgend jaar weten we misschien iets meer.

Het Historisch Informatiepunt (HIP) (door Jacques Schiferli)

Gelukkig konden we in 2022 weer voorzichtig beginnen als vraagbaak voor de Historische Vereniging Oud Wassenaar in de bibliotheek. Er kwam zelfs een dame uit Duitsland met een boek over villa's en buitenhuizen in Wassenaar en vroeg om adressen. We konden haar aardig op weg helpen. Gelukkig wordt de kring van vaste bezoekers steeds groter en dat leidt tot geanimeerde gesprekken, soms ondersteund door oude foto's en documenten. Er zijn ook boeken en ansichtkaarten te koop, en niet alleen van Wassenaar. Kom gerust langs en in de vitrines is er altijd wel een gevarieerde tentoonstelling te zien.

We adverteren in de rubriek *Wasseneusjes* in De Wassenaarse Krant. De laatste zaterdag van de maand behalve in juli, augustus en december zijn we te vinden in de Clark-Verkadevergaderzaal van de mooiste bibliotheek van Nederland. Van 11.00 tot 16.00 uur bent u van harte welkom.

REKENING VAN BATEN EN LASTEN 2022, BEGROTING 2023

BATEN	Begroting 2022	Realisatie 2022	Begroting 2023
Contributie	€ 3.900,00	€ 3.729,50	€ 3.700,00
Bijdragen niet-leden	€ 20,00	€ 22,00	€ 20,00
Bijdragen deelnemers excursie	€ 3.000,00	€ 1.820,00	€ 3.000,00
Verkoop publicaties	€ 700,00	€ 1.365,00	€ 700,00
F.G.I. Wassenaar Monumentengids	€ 2.000,00	€ 0,00	pm
F.G.I. Wandelboek centrum			€ 2.000,00
F.G.I. Boek Rampjaar 1672	€ 1.000,00	€ 1.000,00	
F.G.I. Struikelstenen boekje			€ 2.000,00
Cursus Veenzijdse polder	€ 0,00	€ 0,00	pm
Open Monumentendag			pm
Rente	€ 1,00	€ 3,81	€ 3,00
Nadelig saldo			€ 782,00
Totaal	€ 10.621,00	€ 7.940,31	€ 12.205,00

Balans per 31 december 2022

Activa	31-12-2021	31-12-2022
Saldo kas	€ 224,40	€ 2.034,50
Saldo Rabobank 11.41.44.850	€ 5.481,54	€ 1.651,39
Saldo Rabobank 36.64.3699.55	€ 10.984,55	€ 12.488,36
Voorraad papier	€ 1,00	€ 1,00
Voorraad publicaties	€ 1,00	€ 1,00
Schrijfmachine en beamer	€ 1,00	€ 1,00
Totaal	€ 16.693,49	€ 16.177,25

Toelichting:

F.G.I. betekent Onttrekking aan het Fonds Geschiedkundige Initiatieven

Schenkeningen:

Gift voor Stolpersteinen-boekje € 1.750,00

Gift voor Boek Rampjaar 1672 € 1.000,00

Saldo St. Historisch Centrum Wassenaar (HCW) € 2.569,76

REKENING VAN BATEN EN LASTEN 2022, BEGROTING 2023

LASTEN	Begroting 2022	Realisatie 2022	Begroting 2023
Activiteiten en Algemene Ledenverg.	€ 1.100,00	€ 1.029,90	€ 1.100,00
Secretariaat, zie toel. (1)	€ 2.500,00	€ 1.330,17	€ 3.000,00
W.A. Verzekering	€ 150,00	€ 145,89	€ 150,00
Bankkosten	€ 140,00	€ 126,44	€ 140,00
Website	€ 230,00	€ 217,80	€ 220,00
Excursies	€ 3.000,00	€ 2.108,25	€ 3.000,00
Inkoop boeken/publicaties	€ 50,00	€ 0,00	€ 50,00
Wassenaarse Monumentengids	€ 2.000,00	€ 0,00	pm
Wandelboek centrum	€ 0,00	€ 0,00	€ 2.000,00
Boek Rampjaar 1672 , zie toel. (2)	€ 1.000,00	€ 982,88	
Struikelstenen boekje, zie toel. (3)	€ 0,00	€ 560,50	€ 2.000,00
Uitbreiding bibliotheek	€ 100,00	€ 115,00	€ 120,00
Tentoonstelling bibliotheek	€ 150,00	€ 52,50	€ 150,00
Cursus Veenzijdse Polder	pm	pm	pm
Akte statutenwijziging	€ 0,00	€ 511,32	
Open Monumentendag			pm
Diversen	€ 201,00	€ 275,90	€ 275,00
Batig Saldo		€ 483,76	
Totaal	€ 10.621,00	€ 7.940,31	€ 12.205,00

per 31 december 2022

Passiva	31-12-2021	31-12-2022
Saldo Balans		€ 483,76
Fonds Geschiedkundige Initiatieven	€ 7.188,15	€ 6.188,15
Algemene reserve	€ 9.505,34	€ 9.505,34
Totaal	€ 16.693,49	€ 16.177,25

(1) De secretariaatskosten bestaan uit:

- porto	€ 828,09
- kopieën	€ 319,70
- enveloppen	€ 166,98
- etiketten	€ 15,40
Totaal	€ 1.330,17

(2) Boek Rampjaar 1672

Kosten	€ 4.552,64
Gift	-/- € 1.000,00
Saldo St. Hist. Centrum	
Wassenaar	-/- € 2.569,76
Totaal	€ 982,88

(3) Boekje Stolpersteine

Kosten	€ 2.310,50
Gift	-/- € 1.750,00
Totaal	€ 560,50

Tentoonstellingen in de bibliotheek (door Peter Kortekaas)

Begin 2022 hebben we Joop Zomer bereid gevonden om zijn passie voor kaarten en atlassen met ons te delen. Deze tentoonstelling van de allerkleinste kaart “De Wereld Boskabouter” tot de allergrootste kaart “een foto van de wereldkaart die te vinden is in de vloer van de Burgerzaal van het Paleis op de Dam” was tot november 2022 te zien in de bibliotheek. Ook was er de kaart van de watersnoodramp uit 1953 te bekijken. Naast topografische kaarten lagen er ook niet oppervlakte getrouwe kaarten. De zogenaamde schetsmatige of gedachten kaarten. Een voorbeeld hiervan was de kaart van de London Underground met hoeken van 90 graden.



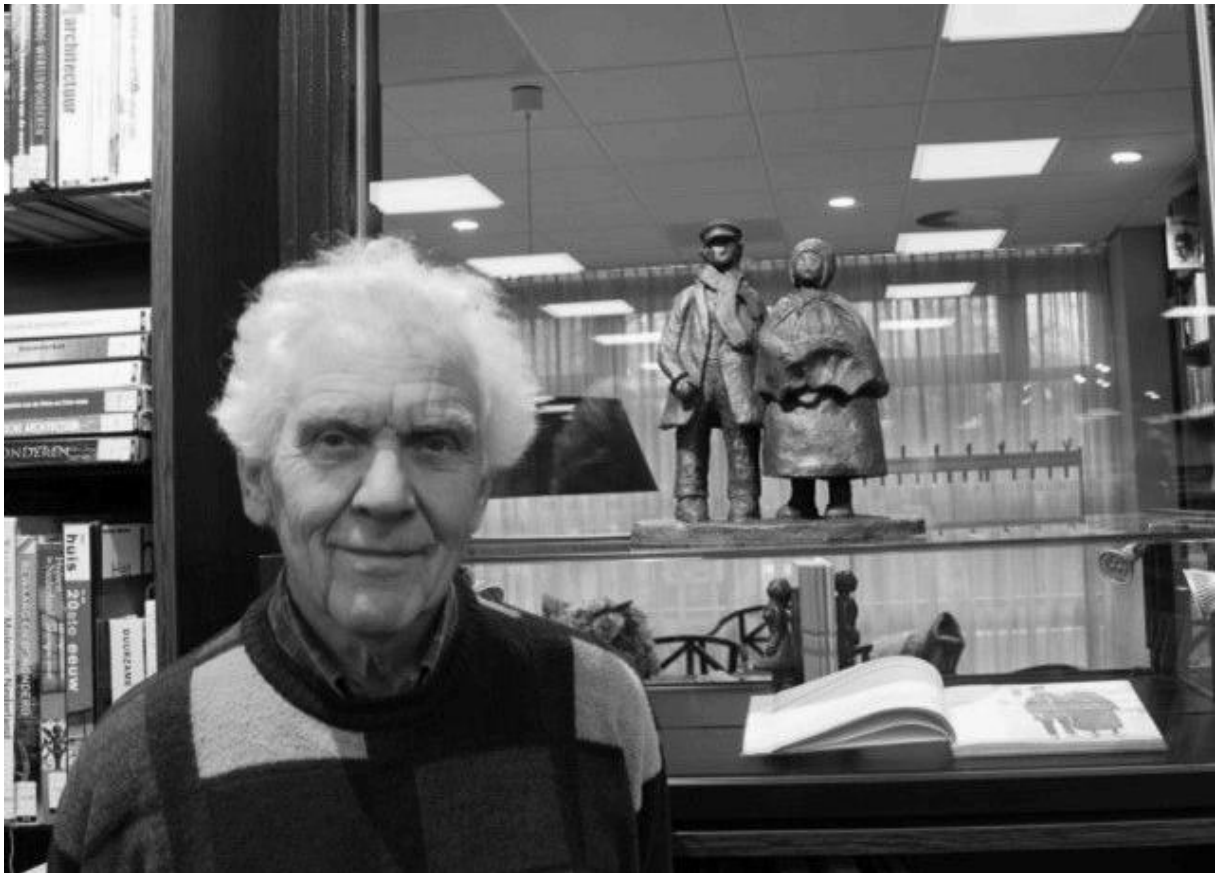
*Joop Zomer met de allerkleinste kaart “De Wereld Boskabouter” bij de grote vitrine.
(Foto: Peter Kortekaas)*

Na de tentoonstelling van wereldkaarten was het wel zo leuk om weer een tentoonstelling over een Wassenaars monument te houden. Immers de restauratie van de molen Windlust was voltooid. De molen die in 1961 voor f 20.200,-- is aangekocht door de gemeente en die er nu weer piekfijn bijstaat. Carl Doeke Eisma vond dit een prima idee. In de grote vitrine zijn nu gebruiksvoorwerpen uit de molen te zien, zoals een oude muizen- en rattenva. Niet alleen gebruiksvoorwerpen zijn er te zien. De molen heeft vele Wassenaarders geïnspireerd tot het maken van tekeningen, schetsen en illustraties. Onze dorpsgenoot Wim Corèl (1913-2008) heeft een prachtige tekening gemaakt van de molen. Op deze tekening van 31-03-1981 is nog het kippenhok te zien. Ook deze tekening ligt nu in de grote vitrine. Uiteraard mag Cornelis Jetses niet ontbreken. Van hem ligt er zelfs een originele schets van de molen.



Tekening De Windlust door Wim Corèl in de grote vitrine.

Na de houtdraaikunst van Lodewijk van Wendel de Joode is de kleine vitrine in 2022 gevuld geweest met Wassenaarse souvenirs. Ook lagen er gedenkbeeldjes uit verschillende jaren van het Adelbert College. De kleine vitrine in de Verkade Clark-zaal is eind vorig jaar gewijzigd. Zoals Wim Corèl zijn inspiratie vond in de oude molen, zo ook heeft Joop van Kleef zijn inspiratie gevonden in het verleden. Het gouden echtpaar Van Duijkeren heeft hij in klei nagemaakt en is nu te bewonderen in de kleine vitrine. Het boekje “Kent u ze nogde Wassenaarders” ligt bij dit beeldje ter illustratie. In dit boekje kunt u lezen dat het echtpaar actief was voor de Dorpskerk. Hij was klokkenluider en zij was stovenzetser. Vermeld kan worden dat dit echtpaar de overgrootouders van Joop waren. Zoals ik al in De Wassenaarse Krant van 25 november 2022 schreef zijn er ook bronzen beeldjes te zien die iedere kunstenaar het meest uitdagende vindt. Schroom niet om die beeldjes te gaan zien.



*Joop van Kleef voor zijn beeld van zijn overgrootouders in de kleine vitrine.
(Foto: Peter Kortekaas)*

Ik zou hierbij graag een oproep willen doen aan alle leden om uw schroom te overwinnen om uw hobby/verzameling met ons te delen. Helaas kunnen hangende voorwerpen - b.v. grote schilderijen - niet in de vitrines tentoongesteld worden. Als u uw hobby wilt delen kunt u mij altijd bellen of mailen. Peter Kortekaas, plmkortekaas@hotmail.com, tel: 070-5112645

Onderzoek Teylingerhorst (door Albert Clobus)

Inleiding

Een vraag van één van onze leden inspireerde mij tot het doen van een onderzoek naar het landhuis en het landgoed Teylingerhorst, gelegen ter plaatse van de tegenwoordige wijk Nieuw Wassenaar. Deze wijk wordt begrensd door de Van der Oudermeulenlaan / Stoeplaan, de Wittenburgerweg, de Zijdedeweg en de Rijksstraatweg. Voor we echter ons onderwerp nader gaan bekijken, eerst iets over de voorgeschiedenis.

Groot Hoefijzer

Het terrein waarop de wijk Nieuw Wassenaar gebouwd werd, behoorde eeuwenlang tot het landgoed Groot Hoefijzer. Hier stond zeker al medio 16^e eeuw een huis, genaamd de “Colffmaekerswoning”. Nadat eigenaar Pieter Colff de Delftse bierbrouwerij “In ‘t Witte Hoefijzer” had verworven, noemde hij zijn huis in Wassenaar “Het huys te Hoefijzer”.¹ Dit groeide uit tot een groot buitenhuis, dat echter in 1746 werd afgebroken. Wat bleef was een “bouwhuis” ofwel boerderij. In het laatste kwart van de 18^e eeuw werd Hendrik van Leeuwen de eigenaar.² Hij was kassier van de Stads Bank van Lening te Den Haag en tevens notaris aldaar. In 1805 liet Van Leeuwen naast de boerderij weer een groot landhuis bouwen. Aan de Laan van Koot stond intussen ook al geruime tijd de boerderij “Klein Hoefijzer”.³ Vermoedelijk om het onderscheid tussen beide huizen te benadrukken, werd het huis “Hoefijzer” al snel het “Grote Hoefijzer”. Het pand stond ongeveer op de plaats waar tegenwoordig de oprit van kasteel de Wittenburg uitkomt in de Bloemcampaan.

Het huis kwam begin 1846 voor 44.000 gulden in handen van Cornelius Schiffer,⁴ vanaf 1853 heer van Bleiswijk (1793-1873). Hij was een steenbakker uit de Bommelerwaard en onder meer lid van de Tweede Kamer. In het decennium na de aankoop liet Schiffer zijn woning aanzienlijk verbouwen. Het aantal kamers was uitgebreid van twaalf tot veertien, waaronder een prachtige bibliotheek. Ook uiterlijk kreeg het huis een schitterend aanzien, zoals de volgende afbeelding toont. Het was omringd door fraaie tuinen met volières, boomgaarden met vruchtbomen en bloemenkassen. Vanuit een belvédère kon men genieten van spectaculaire vergezichten. Aan de Rijksstraatweg stond een koepel, die tussen 1811 en 1822 gebouwd was. Voorts waren er tal van bijgebouwen en woningen voor het personeel.

Rond 1871 veranderde Schiffer de naam van zijn witgepleisterde landhuis in “de Wittenburg”.⁵

¹ Robert van Lit, *Wassenaarse oudheden*, Nieuwkoop 1978, blz. 172-175.

² Gemeentearchief Wassenaar, archief tot 1895 (GAW OA), inv.nrs. 355 en 356, hierin nrs. 9 en 262. Feitelijk werd Hendrik van Leeuwen pas volledig eigenaar bij akte van scheiding dd. 29-12-1805 [Haags Gemeentearchief, Notarieel archief Den Haag toegang 0372-01, notaris Martinus Eyssel junior, inv.nr. 4778].

³ Deze boerderij behoorde bij het landgoed Voorlinden en is in 1824 verkocht aan Joachim Jochems. Deze bankier bezat onder meer het belendende landgoed Duindigt [Van Lit, *Oudheden*, blz. 119].

⁴ Haags Gemeentearchief, Notarieel archief Den Haag II, toegang 0373-01, notaris Martinus Eyssel Martinuszoon, inv.nr. 24, akten dd. 27-1, 2-2 en 9-2-1846.

⁵ Dit blijkt uit krantenadvertenties van dat jaar, waarin zowel de naam “Groote Hoefijzer” als “Wittenburg” gebruikt werd, zie bijv. Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant 15-8-1871 en Staatscourant 19-8-1871.



Het huis “Groot Hoefijzer”, in de verte gezien vanaf de Rijksstraatweg omstreeks 1856. Op de voorgrond de koepel met rechts daarvan de paal van het toegangshek van de oprijlaan. Geheel links op de heuvel de belvédère (litho naar een tekening van P.J. Lutgers, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

De Wittenburg

Na het overlijden van Schiffer in 1873 verkochten de erven, onder wie zijn weduwe Adriana Johanna Alberta van Ouwkerk, het huis en het landgoed voor 81.000 gulden aan Cornelis Jan van der Oudermeulen. Hij was lange tijd wethouder van Wassenaar en bewoner van het belendende landgoed Oud Wassenaar.⁶ De Wittenburg verhuurde hij. Daar schijnt echter tegen het einde van de eeuw het verval te zijn ingetreden.⁷ Het eens zo mooie huis moet rond 1900 zijn afgebroken. Wat resteerde waren een boerderij en een tuinmanswoning.

Intussen was landgoed de Wittenburg in handen gekomen van jonkheer Helenus Marinus Speelman (1857-1909).⁸ Hij en zijn echtgenote hadden eigen ideeën ontwikkeld hoe hun ideale huis eruit moest zien, een gebouw in de stijl van de Neo-Hollandse Renaissance. Zij lieten hun plan verwezenlijken door de destijds bekende architect Johannes Jacobus van Nieukerken (1854-1913) en zijn zoons Marie Adrianus (1879-1963) en Johan van Nieukerken (1885-1962).

Het enorme kasteelachtige pand, met een flinke toren, werd in de periode 1899-1901 gerealiseerd op een locatie gelegen tussen het afgebroken oude landhuis en de Rijksstraatweg. Aannemer Hermannus Mulder Jzn. uit Terwolde was verantwoordelijk voor de bouw. Het echtpaar Speelman had tijdelijk zijn intrek

⁶ Haags Gemeentearchief, toegang 0373-01, notaris Hendrik Reijers, inv.nr. 1294, akten 1444 en 1449.

⁷ Van Lit, *Oudheden*, blz. 172-175.

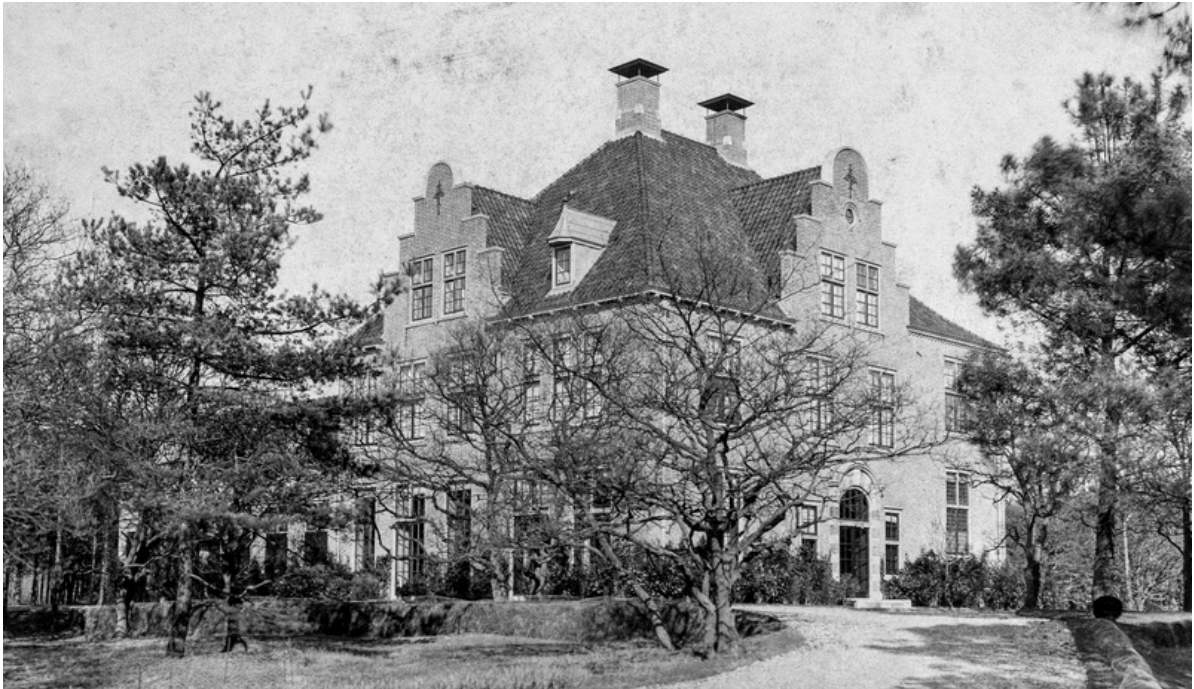
⁸ Nederland's Adelsboek, jaargang 93 (2008), blz. 474.

genomen in het nabijgelegen huis Oud Clingendaal en bemoeide zich intensief met de uitvoering. Overigens niet altijd tot genoegen van architect en aannemer.

Kort na de voltooiing van het kasteel is ook het park, compleet met wegen en paden, opnieuw aangelegd onder leiding van Henri Copijn.⁹ De oprijlaan voerde als vanouds naar de Rijksstraatweg.¹⁰

Jonkheer Speelman noemde zijn creatie “Nye State”.¹¹

Huis Teylingerhorst en zijn bewoners



Het landhuis “Teylingerhorst” omstreeks 1915. (Foto: Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Na de dood van jhr. Speelman bleef zijn weduwe – Sophie Adrienne barones Sloet van Oldenruitenborgh (1860-1941) – met drie kinderen achter op het kasteel, dat zij weer de Wittenburg ging noemen. De naam “Nye State” raakte dan ook snel in de vergetelheid.

Een dochter van douairière Speelman, jonkvrouw Jeanne Wilhelmina Speelman (1889-1938), trouwde in 1912 met Maximiliaan Robert baron Bentinck (1882-1961).

Voor dit echtpaar werd een deel van het landgoed de Wittenburg afgesplitst. Daarop is in 1912 een kapitaal woonhuis gebouwd. Het ontwerp was van de

⁹ M. Lucassen, I. Kloosterman, *J. J. van Nieukerken (1854-1913), M.A. van Nieukerken (1879-1963), J. van Nieukerken (1885-1962) architectuur als ambacht*, Rotterdam 1998, blz. 10 e.v., 98-99.

¹⁰ Het adres was Rijksstraatweg 140, omstreeks 1927 vernummerd tot Rijksstraatweg 612.

¹¹ Zie bijvoorbeeld de overlijdensadvertentie van jhr. H.M. Speelman in de Haagsche courant dd. 3-4-1909.

hand van Johannes Wolbers (1858-1932).¹² Het nieuwe landgoed en het huis kregen de naam Teylingerhorst. De oprijlaan van het landhuis volgde deels het tracé van de huidige Teylingerhorstlaan en kwam uit op de Rijksweg.¹³



AANBESTEDING

Door den Architect J. WOLBERS, te Bloemendaal, zal op 2 JULI 1912, des voormiddags te elf uur op den Huize „de Wittenburg”, te Wassenaar, worden a a n b e s t e e d :

Het bouwen van eene Villa met autogarage, chauffeurswoning met inrijhek en een machine-gebouwtje op het landgoed „de Wittenburg” te Wassenaar, gelegen aan den straatweg van 's-Gravenhage naar Wassenaar.

Bestek en teekeningen zijn tegen inzending van f 4 verkrijgbaar bij den Boekhandel W. J. v. HOOGSTRATEN, Noordeinde 98, Den Haag, en bij den Architect.

Aanwijzing volgens bestek.

Links een blik in het fraaie interieur van huize “Teylingerhorst” omstreeks 1915 (Foto: Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Rechts een advertentie voor de aanbesteding van de bouw van Teylingerhorst (Haarlems Dagblad 20-6-1912).

Het echtpaar Bentinck – Spielman vertrok in september 1922 naar Oldenbroek. Enige jaren later kocht Bentinck het landgoed Beerze bij Ommen. Hij liet er een nieuw huis bouwen waar het tweetal ging wonen.¹⁴

De nieuwe bewoner van Teylingerhorst werd Friedrich Julius Eugen Horstmann (1876-1929), onder meer directeur van de American Petroleum Company. De familie Horstmann verhuisde in de periode 1928-1929 naar het adres Oud Clingendaal 1.¹⁵

¹² Architectenbureau Van Nieukerken maakte in het voorjaar van 1912 een plan voor de bouw van een villa op het landgoed "Wittenburg", dat echter niet is uitgevoerd [Het Nieuwe Instituut, inv.nr. NIEU464. NIEU466].

¹³ Het nummer van het landhuis was Rijksweg 120, omstreeks 1927 vernummerd tot Rijksweg 584.

¹⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Huis_Beerze.

¹⁵ Adresboeken, Bevolkingsregister Wassenaar.



Jonkvrouw Jeanne Wilhelmina Speelman en Maximiliaan Robert baron Bentinck (detail van foto in een onbekend jaar, uit B. Lunsingh Scheurleer, “De Wittenburg in Wassenaar”, 2010).



Links: Friedrich Julius Eugen Horstmann. (Foto: Collectie CBG).



Rechts: Jeanne Françoise Schimmelpenninck van der Oije – Chassagnard in 1919 (potlood en krijt op papier door Jan Toorop, collectie Rijksmuseum Twenthe, Enschede).

Vervolgens vestigde zich op Teylingerhorst Jeanne Françoise Chassagnard (1876-1959), douairière dr. Alexander Willem baron Schimmelpenninck van der Oye (1859-1914), samen met enkele andere leden van de familie Schimmelpenninck.¹⁶ De Schimmelpennincken zijn na 1940 vertrokken.

De laatste bewoners van het huis Teylingerhorst die ik vond, waren eind 1943 de juist gehuwden L.J.A. van Delft en C.J. van Baak van Zandbergen. De in 1913 te Tilburg geboren koopman Lambertus van Delft speelde in de oorlog – door handel drijven met de vijand – een minder mooie rol.¹⁷



De dienstwoning van “Teylingerhorst” omstreeks 1915. De palen van het hek stonden er anno 2022 nog. (Foto: Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

In de periode rond het vertrek van het echtpaar Bentinck – Speelman, woonde chauffeur Georgius Slieker in de dienstwoning van Teylingerhorst.¹⁸ Later woonde er onder meer tuinbaas Johannes Petrus van der Holst. Vanaf omstreeks 1937 tot 1941 woonde de huisarts en NSB’er dr. J.S. Galjart in de voormalige dienstwoning.¹⁹

¹⁶ Bevolkingsregister Wassenaar; *Adelsboek* jaargang 92, blz. 363.

¹⁷ Nieuwe Tilburgsche Courant 3-12-1943; De Waarheid 28-9-1946.

¹⁸ Haagsche courant 17-2-1916; Bevolkingsregister Wassenaar. Dit huis had aanvankelijk nummer 119, dat later is vernummerd tot Rijksstraatweg 586.

¹⁹ Adresboeken Wassenaar, Nationaal-Socialistische almanak 1943, blz. 45.

Het landhuis en de dienstwoning zijn door oorlogshandelingen zwaar beschadigd. Na lange leegstand zijn beide huizen in 1948 afgebroken.²⁰

Enkele jaren later is het huidige pand Teylingerhorstlaan 10 gebouwd.

De omgeving van huize Teylingerhorst

Ongeveer een eeuw geleden begon de omgeving rond de landgoederen Teylingerhorst en Wittenburg sterk te veranderen.

Een belangrijke impuls hierbij was de komst van de Gele Tram in 1923, die de bereikbaarheid van Wassenaar sterk verbeterde. Korte tijd later werd in Wassenaar een plan ontwikkeld om het landgoed Teylingerhorst te veranderen in een villapark.²¹ Deze wijk zou voortaan worden ontsloten door een langs de Zijlwatering nieuw aangelegde weg: de Wittenburgerweg.²² Later werden andere straten aangelegd en kregen bij besluit van de gemeenteraad op 2 oktober 1929 namen als de Bloemcamplaan en de Groene Laan.²³ De oude oprijlaan van het huis Teylingerhorst veranderde deels in een openbare weg genaamd Teylingerhorstlaan.

Het adres van het landhuis veranderde in 1931 van Rijksstraatweg 584 in Teylingerhorstlaan nummer 10. Het was toen nog het enige bewoonde huis aan die laan.

Het landgoed Teylingerhorst werd in februari 1935 op een veiling verkocht, verdeeld in meerdere kleinere kavels bestemd voor de bouw van villa's en twee-onder-een-kap woningen. De architect Herman Willem van Lindonk speelde hierbij een belangrijke rol.²⁴

Ook het landgoed de Wittenburg werd deels verkaveld en bebouwd met de genoemde typen huizen, die betaalbaar waren voor een brede laag van de gegoede middenstand.²⁵ Hierbij moest de boerderij die hoorde bij het landgoed de Wittenburg plaats maken voor nieuwe woningen en viel eind 1929 onder de slopershamer.²⁶ Het kasteel en het naastgelegen park zijn voor sloop en verkaveling behoed, omdat het geheel in 1931 een beschermde status kreeg. Na

²⁰ F.R. Hazenberg e.a., *Wassenaar in de Tweede Wereldoorlog*, Wassenaar 1995, blz. 823.

²¹ Haagsche Courant 6-2-1924.

²² De Zijlwatering is nog aanwezig, maar heeft hier anno 2023 het uiterlijk van een sloot.

²³ Het Vaderland 3-10-1929; De Wassenaarsche Courant 5-10-1929.

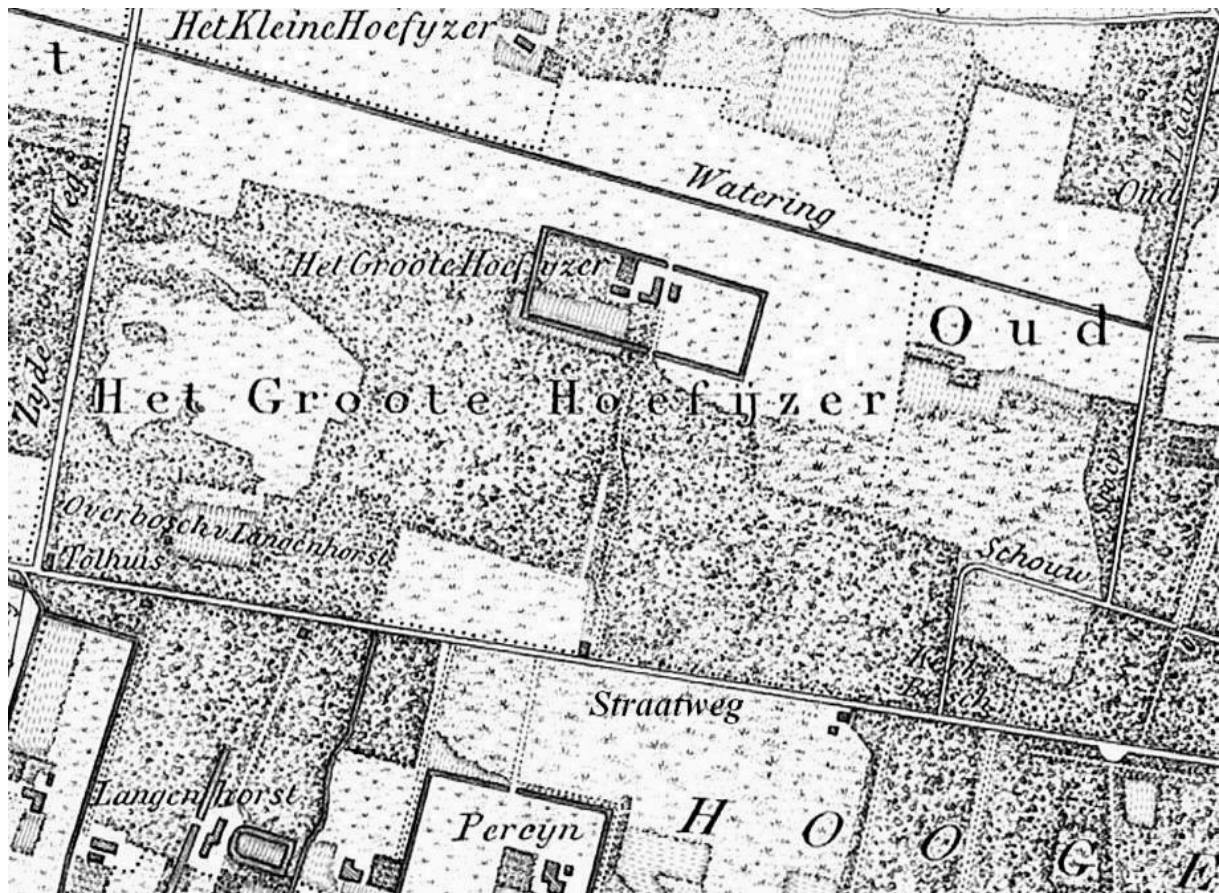
²⁴ Het Vaderland 9-2-1935. Voor een overzicht van alle door Herman van Lindonk ontworpen huizen in de wijk Nieuw Wassenaar en elders, zie Peter ten Arve en Leo Derks, *Herman Willem van Lindonk, Leven en werk – 50 jaar architect in Wassenaar*, Wassenaar 2015, bijlage E.

²⁵ *Het verhaal van Wassenaar*, editie 2021, tweede druk Wassenaar 2022, blz. 105-106, 120-121.

²⁶ Algemeen Handelsblad 21-12-1929.

aankoop door de gemeente in 1955, werd het park publiek toegankelijk. Het kasteel kwam enige jaren later weer in particuliere handen.²⁷

Rond 1940 waren de nieuwbouwplannen voltooid en had de wijk Nieuw Wassenaar haar tegenwoordige vorm gekregen.



Centraal het landgoed “Het Grootte Hoefijzer”, later “De Wittenburg” op dit kaartfragment uit 1839 door S.W. van der Noordaa (collectie Haags Gemeentearchief). Het landgoed werd grofweg begrensd door de Zijdeweg links, de Zijlwatering boven, de Stoeplaan rechts en de (Rijks-) Straatweg onder. Nu is hier de wijk “Nieuw Wassenaar”. Het landhuis en de bijgebouwen bevinden zich op een omgracht terrein midden onder de Zijlwatering. Geheel onder de boerderij “Percijn”. Het noorden is rechtsboven.

Herkomst van de naam Teylingerhorst

Bij het bestuderen van oude kaarten valt op dat in vroeger eeuwen op het landgoed “Het Grootte Hoefijzer”, later “De Wittenburg” alleen enkele gebouwen stonden in de directe nabijheid van het landhuis op een omgracht terrein. Voor zover valt na te gaan was daaronder niets genaamd Teylingerhorst.

²⁷ Het Volk 18-12-1931; Het Vaderland 7-7-1955; Leidsch Dagblad 12-7-1962.

Dit riep de vraag op waarom de familie deze naam koos voor hun in 1912 gebouwde nieuwe huis.

Het zou kunnen dat de familie zich liet inspireren door een boerderij Teylingerhorst die in vroeger eeuwen elders in Wassenaar stond. Namelijk aan de zuidoost zijde van de Rijksstraatweg, vlak bij het kasteel Persijn. Dit kasteel stond min of meer tegenover de Wittenburg aan het einde van een lange oprijlaan vanaf de Rijksstraatweg. De oorspronkelijke boerenwoning was in de tweede helft van de 15^e eeuw eigendom van Lucas van Teylingen, auditeur van de Rekenkamer. Naar hem werd het huis Teylingerhorst genoemd.



Hippolytus Persijn afgebeeld op een 16^e-eeuwse penning. (Foto: Het Utrechts Archief).

Lucas' boerderij werd in 1545 eigendom van de hooggeplaatste jurist mr. Hippolytus Persijn (overleden 1568). Bij de boerderij liet hij – waarschijnlijk in de tweede helft van de 16^e eeuw – het kasteel Persijn bouwen.²⁸ Dit grote huis is afgebroken in 1807 of 1808.²⁹ Direct voor en ter weerszijden van het kasteelterrein stonden drie oude boerderijen, die bleven staan en eveneens tot het landgoed Persijn behoorden.

Wie van de drie heette ooit Teylingerhorst?

Situatiebeschrijvingen in oude akten zijn vaak onduidelijk voor de tegenwoordige lezer. In jongere akten, die wel heldere locaties geven, ontbreken

²⁸ C.A. Kalmeijer, "Het Huis te Persijn" in *jaarboek Die Haghe* 1978, blz. 142 e.v.; "Het Huis te Persijn II" in *jaarboek Die Haghe* 1986, blz. 13 e.v.

²⁹ Kalmeijer, "Persijn" 1978, blz. 152; GAW OA inv.nrs. 356 nr. 8 en 357 nr. 13.

de oude boerderijnamen. Op oude kaarten vond ik de naam Teylingerhorst tot nu toe niet. De beantwoording van de vraag waar Teylingerhorst precies lag, leidde dan ook tot een uitgebreide speurtocht in archieven.

Ligging van boerderij Teylingerhorst opgespoord

In 1544 was boerderij Teylingerhorst eigendom van meester Nicolaas Nicolai, die in 1537 naar Brussel was verhuisd.³⁰ In het morgenboek van Wassenaar uit 1544 noteerde men als eigenaar “Meester Claes tot Brussel”. Vanaf de jaren 1730 werd de bewuste boerderij volgens de morgenboeken gepacht door Crijn Dircksz Sonneveld (overl. 1753).³¹ Uit de morgenboeken blijkt dus dat Sonneveld op Teylingerhorst woonde, maar helaas zijn de aanduidingen in morgenboeken niet precies te herleiden tot locaties op een moderne kaart. Een boek waarin een ontvanger de opbrengsten van allerlei belastingen noteerde, geeft ons een aardige momentopname van het bedrijf van Crijn Sonneveld in 1748. Hij was veehouder en woonde er met vrouw en twee knechts. Hij had drie paarden, tien koeien en drie vaarzen rondlopen. Het land dat hij pachtte was vooral in gebruik als wei- en hooiland. Op een klein gedeelte van het land teelde hij gewassen.³² Over de plaats van de boerderij echter geen woord.

Registers van een bepaalde onroerendgoedbelasting, de verponding, geven soms wel bruikbare informatie over de locatie van een woning, maar noemen vrijwel alleen namen van eigenaren. Maar vervolgens had ik geluk bij het onderzoek. In een register uit 1745 bleek naast de naam van de eigenaar, ook Crijn Sonneveld als pachter genoteerd.³³ Nu zijn boerderij geïdentificeerd was, kon het spoor gevolgd worden tot de aankoop van de boerderij door Hermanus van Wissen in 1809.³⁴ Van Wissens bezit is twee decennia later vastgelegd in de kadastrale administratie. De exacte locatie van zijn boerderij blijkt vervolgens uit het kadastrale minuutplan dat omstreeks 1822 getekend werd. Het huis had toen de naam “Het Huis te Persijn” en stond later bekend als “Groot Persijn”.³⁵

Dit was dus oorspronkelijk de laatmiddeleeuwse hoeve Teylingerhorst. In de twintigste eeuw werd het adres Wittelaan nummer 21. Helaas is dit monumentale gebouw in 1944 door oorlogshandelingen vernield.³⁶

³⁰ S. ter Braake, *Met Recht en Rekenschap*, Hilversum 2007, blz. 394-395.

³¹ Hoogheemraadschap van Rijnland, Oud Archief Rijnland (OAR), inv.nr. 8252, morgenboek Wassenaar 1544 fo. XLI;), inv.nr. 8258d, morgenboek Wassenaar 1740, fo. 25v (bon XII nr. 33). Crijn Dircksz Sonneveld trouwde te Wassenaar 10-11-1737 met Marijtje Dircks Wassenaar (overl. 1751).

³² GAW OA inv.nr. 318b fo. 20.

³³ GAW OA, verponding 1745 inv.nr. 151 fo.22, nummer 250. In 1809 omgenummerd tot nummer 14 [GAW OA inv.nr. 357].

³⁴ GAW ORA inv.nr. 33 aktenr. 10 dd. 2-2-1809.

³⁵ Kadaster Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel D 266; Kadastraal minuutplan sectie D blad 2.

³⁶ Robert van Lit en Carla Scheffer, *Boerenerfgoed – Het boerderijenboek van Voorschoten en Wassenaar*, Hollandsche Rading 2006, blz. 363.

Tot slot

Misschien is iets van de bovenstaande geschiedenis tot in de negentiende eeuw plaatselijk overgeleverd. Mogelijk zijn er ook oude documenten aan mijn aandacht ontsnapt die in die tijd nog aan Lucas van Teylingen herinnerden. Dominee Craandijk schreef namelijk omstreeks 1880 in een deel van zijn boekenreeks *Wandelingen door Nederland met pen en potlood* over de Wittenburg “van ouds ook Teilingerbosch en ’t Groote Hoefijzer genoemd”.³⁷

Helaas is onduidelijk in welke bron Craandijk de naam Teilingerbosch vond, maar vast staat dat hij zich altijd zeer deskundig liet informeren over de geschiedkundige aspecten van de streek waar hij wandelde.

De boeken van Craandijk waren destijds heel bekend. Het lijkt me aannemelijk dat het historisch geïnteresseerde echtpaar Bentinck–Speelman van de inhoud van deze werken op de hoogte was. Het is denkbaar dat de vermelding van Teilingerbosch als vroegere naam van de Wittenburg, in 1912 een rol heeft gespeeld bij de keuze van de naam Teylingerhorst voor het nieuwe landhuis.



De boerderij Groot Persijn – ex Teylingerhorst – omstreeks 1942, toen Cornelis Jacobus van der Velde en zijn gezin hier een veehouderij hadden. (Foto: Collectie gemeentearchief Wassenaar)

³⁷ Het boek van dominee Jacobus Craandijk bestaat uit acht delen en daarnaast verschillende versies waarin de wandelingen anders gegroepeerd zijn. De teksten van de wandelingen lijken niet of nauwelijks te verschillen. Van de werken zijn vele drukken verschenen. Hier is een versie gebruikt waarin uitsluitend zeven wandelingen in Zuid-Holland zijn beschreven: J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland*, derde druk Haarlem 1888, blz. 209.

Enkele aan de historische vereniging gestelde vragen:

Het Van Pallandtbos

Op verzoek van een geïnteresseerde inwoner is een kort onderzoek ingesteld naar de naamgeving van een klein perceel bos, gelegen aan de zuidwestzijde van de vroegere Schulpweg, nu Katwijkseweg, tussen de kruising met de Storm van 's Gravesandeweg en de rotonde Wassenaarse Slag (Paviljoen de Klip). Dit perceel maakte deel uit van landgoed Duinrell en werd begin twintigste eeuw door baron van Pallandt aan de gemeente Wassenaar overgedragen. In de loop der jaren kwamen diverse namen in zwang, zoals 'Gemeentebos(je)', 'Bos van Duinrell', 'Bos van Pallandt' en 'Van Pallandtbos'. In wat meer recente tijden werden geïntroduceerd: 'Park Bos Duinrell' of 'Parkbos Duinrell'. Deze namen lijken evenwel zeer verwarrend; er is maar één landgoed Duinrell. De namen 'Bos van Pallandt' en 'Van Pallandtbos' blijken ingeburgerd te zijn en veroorzaken geen verwarring met Duinrell.

Naschrift: Op 7 maart 2023 besloot het college van B&W:

1. *Aan de bosstrook, gelegen aan de zuidwestzijde van de Katwijkseweg tussen kruising met de Storm van 's-Gravesandeweg en de rotonde De Wassenaarse Slag (Paviljoen de Klip), vooralsnog de naam de naam "Van Pallandtbos" toe te kennen. (Bag-type terrein).*
2. *Dit voor te leggen aan de Raad, met de mogelijkheid om wensen en bedenkingen te uiten.*
3. *De burgemeester te machtigen om het definitief besluit vast te stellen als de raad geen wensen of bedenkingen ter kennis brengt aan het college.*

Bericht op 8 maart 2023 voor o.a. de heer Musch en de Historische Vereniging Oud Wassenaar:

Het is zover. Gisteravond is in de gemeenteraadsvergadering als hamerstuk de officiële naam een feit geworden voor de strook groen gelegen tussen de Katwijkseweg en het landgoed Duinrell. De medewerking van u beide heeft de realisatie mogelijk gemaakt. Hiervoor ben ik u zeer erkentelijk. Vanmorgen liep ik in het bos en werd blij bij het bord wat er nu staat waarbij mijn gedachten gingen naar de nieuwe, in mijn visie, terechte naam het Van Pallandtbos. Nogmaals mijn hartelijke dank.

Met vriendelijke groet,

Annelies Groenewegen.

Beeld de Boogschutter, waar is het gebleven?

Jeroen ter Brugge vraagt waar het 1,60 meter hoge beeld 'De boogschutter' van Leen Droppert (overleden 2022) is gebleven. Het model van de 'boogschutter' of 'jager' (gemodelleerd naar een Afrikaanse San-jager) werd in 1962 ontworpen voor het schoolplein van het Rijnlands Lyceum. Het heeft bij het Rijnlands gestaan, getuige deze foto uit 1971-1972



Cursusjaar 1971-1972. Klas 4-VWO met onder andere de heer Goderie.

(Uit A.M. Blom e.a. (samenst.), Jubileumboek ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van het Rijnlands Lyceum Wassenaar 1936-1996, (Wassenaar 1996), p. 30)

Wie is de maker van deze plastieken voormalige Den Deylschool?

Lisette Sjouken schrijft: *“Ik heb geprobeerd meer gegevens over de kunstwerken te vinden, zoals de maker en de datering, maar dat bleef helaas zonder resultaat. Misschien kunt u mij aan informatie helpen.”*

Robert van Lit verwijst naar het boekje *Beeldend Wassenaar*. Daarin wordt wel de plastiek 'nestelende vogels' vermeld, met de mededeling kunstenaar (en datering) onbekend. De andere gevelstenen worden niet genoemd.

Ook hier zijn reacties van lezers welkom.



(Foto: Lisette Sjouken)

Wijk Jeruzalem



Burgemeester Hoolboomstraat te Alkemade. (Foto: Alfred Bakker)

Alfred Bakker schrijft: *“In het lezenswaardige Jeruzalem (Nr 650) op uw site las ik over de bouw van woningen met beton, waarin puin uit het Bezuidenhout was verwerkt volgens een systeem van aannemer A. W. van der Poll uit Heemstede. B. en W. van Alkemade hebben de wijk in Wassenaar bezocht en besloten daarop in 1952 om 52 woningen ook door aannemer A. W. van der Poll te laten bouwen. Bijgevoegd een foto uit 2020 van een blok dat in november 1953 is opgeleverd.”*